

Yitik Cennet: Ütopya mı Gerçek mi? Düşüşten Dirilişe Sezai Karakoç'ta Medeniyet Meselesi

Emrullah Kılıç | ORCID: 0000-0003-0221-0944

Dr. Öğr. Üyesi | Sorumlu Yazar | ekilic0676@gmail.com

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi | 05mskc574

Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Ankara/Türkiye

Öz

Bu çalışma Sezai Karakoç'un *Yitik Cennet* adlı eserinden hareketle ortaya koymaya çalıştığı medeniyet tasavvurunu imkân ve sınırları ile soruşturmayı amaçlamaktadır. Karakoç, kriz içerisinde olduğunu düşündüğü medeniyetin yeniden inşa ve idamesini İslam/hakikat ile hayat arasında aydınların sorumluluğunda kurulacak yeni bir irtibatın tesisinde arar. Ona göre, ruhi, sosyal, politik, ekonomik, kültürel, estetik yönleriyle somut İslam ülküsünü yeniden hayata geçirecek olan aydınlar hayata, realiteye ve tarih şuuruna yabancılaşmayacaklardır. Bu anlamda İslam medeniyetinin durumlanışını ya da tavrını üç ana eksene oturtur: Birincisi, teorik temeli belirleyen metafizik perspektif; ikincisi, bu perspektife bağlı bir realizm olarak dünya ve doğa görüşü; üçüncüsü ise ilahi olana teslimiyet. Karakoç'un bu tezinin tecessüm edeceği habitat, devlettir. Devlet her şeyden önce bir ülkü bir ideal ve erdem devletidir. Karakoç bu ideal devletin siyasal formasyonunu Aristoteles ve Farabi'de olduğu gibi belirli erdemlere dayalı site devleti şeklinde düşünür. Karakoç'un teklifi insanın metafiziksel amaçlarına ulaşmayı içeren ahlaki sağduyuya bağlı bir yaşam tarzı ile etiketlenir. Böylece akıl ile duyarlılık arasında denge kurulacak; bu uyum ile inanca ve ahlaka da yer açılarak yeniden doğuşun imkânı bulunabilecektir. Kaynağı ve işlevi bakımından çağdaş medeniyet teorilerinden farklılık gösteren bu medeniyetin yol haritası Kur'an-ı Kerim kıssaları ile oluşturulurken kurucuları da peygamberlerdir. İnsanlık için üretilen yeni bir örgütlenme modeli olan diriliş, herhangi bir görüşün antitezi ya da sentezi olmayıp, hiçleşmeye giden yönelimi yeniden varoluşa devşiren üçüncü bir yoldur. Söz konusu bu yol üç perspektifli bir yönelim üzerine kurulur: Birincisi, insanın Allah'a bakışı; ikincisi, insanın kendine bakışı; üçüncüsü, insanın eşyaya bakışı. Karakoç'a göre diriliş eri bu üçlü kombinasyon içerisinde daha önce kuramadığı uyum ve dengeyi diriliş ruhu çerçevesinde kurabilme imkanına kavuşur. Diriliş medeniyetinin referans değeri ise *sevgi*dir. Karakoç'un düşüncesinde tıpkı Yunus Emre ve Mevlana'da olduğu gibi şeytani yenen metafizik güç olan *sevgi* temel değerdir. Karakoç'un *Varlık* görüşünün sonucu olarak okunabilecek bu varoluş yolu özne (diriliş eri) için kendi oluş yolculuğunda varlığı/nı kat ederken yönünü öncelikle özüne çevirerek ideal olanın kavram yerine *mefhum* ile karşılaşmasını gösteren bir "olma" durumuna gönderme yapar. Karakoç'un yeni bir öznelik girişimi olarak medeniyeti inşa edecek ve özneye ontolojik güvenini inançlar üzerinden sağlayacak ufuk açıcı teklifi son derece önemli olmakla birlikte deneyim alanında karşılaşılacak sorunlarla ilgili hususlarda muğlak kalmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Felsefe, İslam, Medeniyet, Sezai Karakoç, Yitik Cennet, Diriliş

Atıf Bilgisi

Kılıç, Emrullah. "Yitik Cennet: Ütopya mı Gerçek mi? Düşüşten Dirilişe Sezai Karakoç'ta Medeniyet Meselesi". *EskiYeni* 47 (Eylül 2022), 517-539.

<https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1108378>

Geliş Tarihi	24 Nisan 2022
Kabul Tarihi	20 Haziran 2022
Yayın Tarihi	20 Eylül 2022
Hakem Sayısı	Ön inceleme: İki İç Hakem (Editörler – Yayın Kurulu Üyeleri) İçerik İncelemesi: İki Dış Hakem Çift Taraflı Kör Hakemlik + Şeffaf Hakemlik Modeli
Değerlendirme	Hakemlerin raporları, makale ile birlikte yayımlanmaktadır. https://dergipark.org.tr/tr/pub/eskiyeni/page/13397 Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Etik Beyan	
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	eskiyenidergi@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Lost Paradise: Utopia or Reality? From Fall to Resurrection A Question of Civilization in Sezai Karakoç

Emrullah Kılıç | ORCID: 0000-0003-0221-0944

Asst. Prof. Dr. | Corresponding Author | ekilic0676@gmail.com

Ankara Hacı Bayram Veli University | ROR ID: 05rrfpt58

Faculty of Letters, Department of Philosophy, Ankara, Türkiye

Abstract

This study aims to evaluate the conception of civilization that Sezai Karakoç tries to reveal based on his work titled *Yitik Cennet* (Lost Paradise), with its possibilities and limitations. Karakoç seeks the rebuilding and maintains the civilization that in crisis by establishing a new connection between Islam/truth and life, which will be established under the responsibility of intellectuals. According to Karakoç, intellectuals who relive the concrete Islamic ideal with its spiritual, social, political, economic, cultural, and aesthetic aspects will not be alienated from life, reality, and historical consciousness. In this sense, he places the situation or attitude of Islamic civilization on three main axes: The first, the metaphysical perspective that determines the theoretical basis; the second, the view of the world and nature as realism based on this perspective; the third is to surrender to the divine. The habitat that Karakoç's thesis will embody is the state. The state is, first and foremost, an idea, a form of ideals and virtues. Karakoç considers the political formation of this ideal state as a city-state based on particular virtues, as in Aristotle and Farabî. Karakoç's proposal is labeled with a lifestyle based on moral common sense, including achieving human metaphysical goals. Thus, a balance will be established between reason, and sensitivity; with this harmony, the possibility of rebirth will be found by making room for belief and morality. While the roadmap of this civilization, which differs from contemporary civilization theories in terms of its source and function, is created with the parables of the Qur'an, its founders are the prophets. Resurrection, a new organizational model produced for humanity, is not the antithesis synthesis of any view but is a third way that brings the tendency to non-being back into existence. This path in question is based on an orientation with three perspectives: First, man's view of God; second, many self-view; third, man's view of things. According to Karakoç, in this triple combination, the resurrectionist has the opportunity to establish the harmony and balance that he could not establish before within the framework of the spirit of resurrection. The reference value of the resurrection civilization is love. In Karakoç's thought, like in Yunus Emre and Mawlānā, love, the metaphysical power that defeats the devil, is the fundamental value. This path of existence, which can be read as a result of Karakoç's view of *Being*, refers to a state of "being," which shows that the ideal is met with a notion instead of a concept by turnings direction first to its essence while traversing existence in its journey of becoming. Although Karakoç's seminal proposal, which will build civilization as a new at-

tempt at subjectivity and provide ontological trust to the subject through beliefs, is significant, it remains ambiguous about the problems encountered in the field of experience.

Keywords

Philosophy, Islam, Civilization, Sezai Karakoç, Lost Paradise, Resurrection

Citation

Kılıç, Emrullah. "Lost Paradise: Utopia or Reality? From Fall to Resurrection A Question of Civilization in Sezai Karakoç". *Eskiyeni* 47 (September 2022), 517-539.

<https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1108378>

Date of submission	24 April 2022
Date of acceptance	20 June 2022
Date of publication	20 September 2022
Reviewers	Single anonymized - Two Internal (Editorial board members) Double anonymized - Two External Double-blind + Transparent Peer Review
Review reports	The reviewers' reports and the authors' responses to the reviewers are published alongside the article. https://dergipark.org.tr/tr/pub/eskiyeni/page/13397
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	eskiyenidergi@gmail.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Giriş

İnsan, teklifsizce, özgürlük ve sorumluluğa öncel biçimde yaşadığı cennetten dünyaya indirilmesi sonucu bir özne olarak şimdi-burada seçimler ve sorumluluklar yurdunda konaklayarak var olmaya başlamıştır. Tanrı'nın teklifini kabul etmesiyle birlikte başlayan bu süreç aynı zamanda insan olma ya da öznellik sürecidir. Karakoç'a göre, cennette hiçbir sarsıntıya uğramadan yaşayan insanın dünyaya "düşüş"ünden sonra başlayan yolculuğu insanı sorumluluk sahibi kılan çileli olmakla birlikte tıpkı yurdundan çeşitli sebeplerle ayrıldıktan sonra geri dönen insanın bağlılığına benzer biçimde ona "bahşedilen" yeni bir hayatın yolculuğudur. Diğer bir deyişle, söz konusu yolculuk insanlığın metafiziksel amacına ulaşabilmek için kurduğu yaşam tarzı ve gerçekleştireceği tüm çevreyi içeren medeniyet yolculuğudur.¹Söz konusu bu yolculuk "iyi yaşam idealine" imkân sağlayan düşüşü *dirilişe* dönüştürecek anlamlı bir metafizik öykünün ya da varoluş ısrarının adıdır. Kaynağı ve işlevi bakımından modern medeniyet teorilerinden farklılık gösteren bu medeniyetin esas kurucuları ise peygamberlerdir.²

Diriliş, modern bir "medeniyet" tezidir.³Hatırlanacağı üzere medeniyet söylemi Cumhuriyet dönemi İslâmcılığının önemli isimlerinden Necip Fazıl Kısakürek'in eserlerinde de oldukça önemli bir yere sahiptir ve bu söylem Kısakürek'in yazılarında hem Müslümanların hem de insanlığın felahı için alternatif bir çözüm olarak karşımıza çıkar. Medeniyet kavramı Cumhuriyet dönemi İslâmcılığında "İslâm Medeniyeti" kavramı olarak Batı modernitesine alternatif bir yapı ve model oluşturma gayretinin merkezi kavramı olur. Sezai Karakoç'un, söz konusu bu kavramı "diriliş" etrafında bir örgütlenme modeli olarak ortaya koyan en iyi isim olduğunu söyleyebiliriz.⁴ Bu bağlamda her ne kadar Karakoç medeniyeti liberalizm, sosyalizm, milliyetçilik gibi modern anlatılar karşısında konumlandırırsa da modernliğin asıl ütopyası temelde kültür ve medeniyettir. Bunun nedeni ise farklı hayat tasavvurlarının bir arada yaşamasını mümkün kılabilmesidir.⁵ Söz konusu bu teoriler ekseriyetle aşkın referanslardan ziyade insani eylemlere dayalı üstün bir medeniyet projesi olarak ortaya çıksalar da⁶ Karakoç medeniyete bunlardan farklı olarak yeni bir içerik yüklemeye çalışır. Söz konusu bu tutumu, onun, daima çağın gündemi olan kavramlarıyla girmiş olduğu hesap-

¹ Sezai Karakoç, *Düşünceler I Kavramlar* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2015), 10.

² Karakoç, *Düşünceler I Kavramlar*, 16.

³ Karakoç, *Düşünceler I Kavramlar*, 20.

⁴ Burhanettin Duran, "Türkiye İslâmcılığında Medeniyet Söylemi ve Sezai Karakoç Düşüncesi", *Türkiye'de İslâmcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri*, ed. İsmail Kara - Asım Öz (İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yayınları), 2013, 291-292.

⁵ Besim Dellaloğlu, *Poetik ve Politik: Bir Kültürel Çalışmalar Ansiklopedisi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2020), 29.

⁶ Ralph Barton Perry, *Realms of Value: A Critique of Human Civilization*. (Cambridge: Harvard University Press, 1954), 356.

laşmanın yansıması olarak okunabilir. Fakat Karakoç bu hesaplaşmayı kendi metafiziksel hakikatini ortaya koyabileceği ılımlı bir dil ve üslupla yapar.⁷ Hatırlanacağı üzere kültür kavramı ile de çoğunlukla eş anlamlı ve tamamlayıcı olarak kullanılan “medeniyet” “medine”den geldiği gibi “medeni” sözcüğü de “şehirli” anlamına gelir. Özellikle sanayileşme dönemi akabinde ortaya çıkan şehirler, yeni bir yaşam tarzını belirleyen talepler ve davranış formları neticesinde oluşmuştur.⁸ Yabancı ile karşılaşmanın en muhtemel olduğu yer olması bakımından şehir medeniyet, medeniyet şehir olarak düşünülür. Modernliğin karakteri olan medeniyet, tarihsel özneliğin ürünü olup esasında kültürü aşan bir içerikle etiketlenir.⁹

Karakoç bugün kriz içerisinde bulunduğunu düşündüğü medeniyeti Batılı paradigmalara ilerleme- gerileme dikotomisi içerisinde çözümlemeyi. Karakoç'un işaret ettiği bu anlayışın temeli tek boyutlu zaman kavrayışı ile şekillenen seküler bir sistemdir. Bunun temelleri İskoç Aydınlanmasına kadar götürülebilir. Nitekim söz konusu aydınlanmanın önemli düşünürlerinden Adam Ferguson'a göre toplumlar ilkelikten medeniyete doğru ilerler. İlerleyen bu toplum “civalı toplum” olarak isimlendirilir. Bu toplum aynı zamanda din, politika ve ahlaki sistemler gibi tarih üstü olarak görülemez. Kendiliğinden oluşan bu toplum, insan ihtiyaçlarına göre şekillenen “sivil toplum”dur.¹⁰ *Çağdaş Küresel Medeniyet* adlı eserinde Teoman Duralıda “ilerleme”yi esas alarak ihtiyaç üreten ve bunu kamçılayan iktisadi toplumu bir zihniyetin arkaik zemini olan İngiliz-Yahudi medeniyeti olarak niteleyerek olumsuzlar.¹¹

Karakoç, Kur'an-ı Kerim'deki kıssalardan hareketle medeniyet teorisi çerçevesinde mevcut yaşam biçimleri karşısında yeni bir varoluş kipi sunmaktadır. Sözü edilen bu durum, diriliş erinin kuracağı bağlantılarla diriliş eri, ereni ve piri olarak hem onun yetkinleşmesini sağlar hem de yürüyeceği yolla “yitik cenneti” bulma arayışını sürdürür. Diriliş eri ile sembolize edilen bu yolculuk Karakoç tarafından sembolik dil ile inşa edilir. Onun entelektüel bakışının ürünü olan bu dil aynı zamanda *Varlık* görüşünün bir sonucudur. Bütün kozmosu *Varlık*ın tezahürü ve lütfü olarak gören Karakoç'un kıssalar ile anlattığı diriliş yolculuğunda kullandığı dil, kadim geleneğin de sık başvurduğu dini kavramların üstünde bir dil olup aynı zamanda onun edebi tutumunu yansıtır. İslam'ın ilk kaynağına referansla hem geleneği korumayı hem de hedeflerini gerçekleştirmeyi mümkün kı-

⁷ Münire Kevser Baş, “Sezai Karakoç'un Düşünce ve Sanatında Metafizik”, *Şair ve Düşünür Sezai Karakoç Sempozyumu*, ed. Saadetin Acar - Vahdettin Işık (İstanbul: Fatih Belediyesi Yayınları, 2011), 236.

⁸ Şafak Ural, “Kültür” Kavramı ve Kapsamı Üzerine Düşünceler”, *Safak Ural* (Erişim 02 Şubat 2022).

⁹ Besim Dellaloğlu, *Poetik ve Politik*, 33-37.

¹⁰ Adam Ferguson, “Of the General Characteristics of Human Nature” *An Essay on the History of The Civil Society*, ed. Fania Oz-Salzberger (London: Cambridge University Press, 2001). 7- 16.

¹¹ Ş. Teoman Duralı, *Çağdaş Küresel Medeniyet* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2010), 19.

lacak bir modernleşme ihtiyacını karşılamayı amaçlayan Karakoç'un bunu yaparken geçmişin büyüklüğüne öykünen bir muhafazakârlık üretmekten ziyade İslâm medeniyetinin yaratıcılığını modern dönemde korumaya ve açığa çıkarmaya yönelik bir İslâmcılık ürettiği söylenebilir.¹²

Tüm bu hususlardan hareketle çalışmamız Sezai Karakoç'un *Yitik Cennet* merkezli yeni bir insan olan diriliş insanının medeniyet inşasını inceleyecektir. Bu bağlamda "Neye inanmalıyım?" şeklinde ifade edilebilecek ve insanın dışındaki zorunluluk alanı ile "Nasıl inanmalıyım?" sorusuna karşılık gelen öznenin kendi hakikatinin onun medeniyet tasavvuru bakımından diriliş insanında nasıl kurgulandığı ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Düşüşten Dirilişe: Medeniyet Yolculuğu

Bugün insanlığın kriz içerisinde olduğu tespitini yapan Karakoç'a göre yaşanan kriz, siyasi, ekonomik ya da zihniyet krizi olmanın ötesinde kelimenin tam anlamıyla bir "ruh" yani "metafizik" krizidir. Krizin çözümü, yeni yorum ve yeni tezlerle inşa edilecek kültür ve medeniyetten başlayacaktır.¹³ Karakoç'un *düşmüş* olan toplumu yeniden ayağa kaldırma projesini temsil eden *diriliş* ve buna bağlı olarak inşa edilecek medeniyet, herhangi bir görüşün antitezi ya da sentezi değildir. Çünkü ona göre toplumlar ancak tezlerle yaşarlar. Bu tez, az önce ifade edildiği gibi onların deneyimlerinden, geçmiş tecrübelerinden faydalanmış olsa da herhangi bir antitez veya sentez değildir.¹⁴ Karakoç'un tezi, diriliş nezdinde var olmak ve yok olmak dikotomisi ya da *med* ve *cezri* karşısında üçüncü bir yol olarak bizi karşılar. Çünkü ona göre bozulmuş, çöküş, yıkılış hiçliğe yani *cezre* gidişe, doğuş, büyüme ve yükseliş gibi kelimeler ise varoluş ve açılımları yönündeki *med* hadisesine tekabül eder. Diriliş ise hiçleşmeye giden yönelimi yeniden varoluşa devşiren yeni bir yoldur. *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I Perde Devrildiği An* adlı eserinde diriliş şöyle ifade edilir:

Tabiatla diriliş, yenilenerek tekrarı; tarihte diriliş, geçmişten hız ve güç alarak, anılara ve özlemlere dayanarak, realiteyi de gözden kaçırmayarak yeni bir tarihi-sosyolojik yapı oluşturmayı; metafizik planda ise bir cezalandırmanın bitişi, yeni bir mükafatlandırmanın başlayışı perspektifi içinde, yeni bir dinamizme kavuşmayı ifade eder.¹⁵

Bir toplumu, ülkeyi ya da milleti değerlendirmenin en geçerli yolunun onun medeniyet perspektifi olduğunu ifade eden¹⁶ Karakoç'a göre medeniyet hayatı-

¹² Burhanettin Duran, "Türkiye İslâmcılığında Medeniyet Söylemi ve Sezai Karakoç Düşüncesi", 29.

¹³ Sezai Karakoç, *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I Perde Devrildiği An* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2008), 115.

¹⁴ Karakoç, *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi III Doğum Işığ* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2008), 106.

¹⁵ Karakoç, *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I Perde Devrildiği An*, 60-61.

¹⁶ Sezai Karakoç, *Çıkış Yolu I Ülkemizin Geleceği* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2008), 34.

mızın her safhasında, duygular, düşünceler ve eylemlerle sürekli karşılaşılan bütüncül bir hadisedir. Daha açık bir ifadeyle Karakoç'a göre medeniyet inanç, ahlak, estetik, bilim gibi insanın her anı ve hareketi ile ölçülür. Bu nedenle "temel tez, 'medeniyet tezi'dir. Medeniyet, zaten İslâm ve İman medeniyetidir."¹⁷ Medeniyet "dinin en uzağa ulaşan halesidir."¹⁸ Karakoç'a göre "düşmemiş" tabiri cazize cennetini yitirmemiş medeniyet yoktur. Fakat önemli olan medeniyetin düşmesi değil, "dirilmesiz ölüme dönüşmeden doğrulmasını bilmesidir."¹⁹ Meydana gelecek bu diriliş için metafizik döneme ihtiyaç vardır ve bu dönem "mağara" ile sembolize edilir. "Mağaralar aydınlığa çıkmak içindir, bu uykular uyanmak içindir."²⁰ "Işığın değerini bilmek için karanlıkların mahpusu olmak gerekir"²¹ diyen Karakoç mağara dönemini gerçek olan ile iğreti olanın farkını ayırt etmenin, Hz. İbrahim gibi ateşlerden geçerek hakikat hiyeroglifini çözebilmesinin mekânı olarak sembolize eder.²² Yeni insan ile başlayacak olan diriliş yolculuğu nihai anlamda bu dirilişinde kendi geleneğini tekrar yakalayacaktır. *Diriliş Neslinin Amentüsü* adlı eserinde kendisini de bir diriliş eri olarak tanımlayan²³ Karakoç'a göre diriliş bir yaşam öyküsü, kendini yeniden yaşama girişimi, ortaya değer koyma eylemidir.²⁴ Diriliş insanlık için üretilen yeni bir örgütlenme modeli,²⁵ bir dünya görüşü ve yaşam tarzı davasıdır. Diriliş hamlesi, inşacı bir hareket olarak tedrici biçimde ilerler. Diriliş durmadan biçimlenmek ve bilinç kılıcını sürekli bilemektir.²⁶ Medeniyet hadisesi çok cepheli kompleks bir gerçeklik olduğundan yeniden doğuş ve diriliş başkaldırış ve kıpırdanış gibi durumlarla mümkün olamaz. Aceleyle girişilen hareketler başarısızlıkla sonuçlanır ve aynı zamanda umutsuzluğa neden olur.²⁷ Bu bekleyiş için ülkü insanının sembolü Ashab-ı Kehf'dir. Çünkü genç diriliş eri bir çağrının cezbesi veya düşün çağrısına kapılabilir. Bunun için kimi zaman zindanlarda, kimi zaman şehit olarak, kimi zaman toplumun masalında ve destanlarında bekleyerek gücünü toplayacaktır. Çünkü o maya, o düş günü geldiğinde kahramanlar elinde yükselecektir.²⁸

Söz konusu bu diriliş öncelikle *sağduyunun dirilişine* bağlıdır. Diriliş medeniyetinin parolası da budur. Çünkü sağduyu varoluşun en açık kanıtıdır. Karakoç'a göre Batı sağduyuyu sadece akıl ile irtibatlandırarak uyumsuzluğa ve çelişiklere

¹⁷ Karakoç, *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I Perde Devrildiği An*, s. 72.

¹⁸ Karakoç, *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I Perde Devrildiği An*, s. 65.

¹⁹ Sezai Karakoç, *Yitik Cennet* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2021), 11.

²⁰ Karakoç, *Diriliş Muştusu* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2003), 72.

²¹ Karakoç, *Yitik Cennet*, 57.

²² Karakoç, *Yitik Cennet*, 57-59.

²³ Sezai Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2016), 7.

²⁴ Karakoç, *Diriliş Muştusu*, 19.

²⁵ Sezai Karakoç, *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I Perde Devrildiği An*, 108.

²⁶ Karakoç, *Diriliş Muştusu*, 7.

²⁷ Karakoç, *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I Perde Devrildiği An*, 62.

²⁸ Karakoç, *Diriliş Muştusu*, 71.

neden olmuştur. Hatırlanacağı üzere modern döneme tahakküm eden Batı rasyonallitesi akıl karşısında geri kalan her şeyi nesneleştirme çabasına girerek beraberinde de pek çok problem ve krizi getirmiştir. Zaman zaman hümanizm, muhafazakârlık, bilimsellik ve postmodernlik gibi değişik görünümlemlerle tecesüm eden bu düşünceler, İslam düşünürlerinin de zihin haritalarını etkilemiştir.²⁹ İslam düşüncesinde klasik dönemde başarılabilen ve “yaşayan insan”a yönelik yaklaşımlar, tarihsel süreçlerde açığa çıkan “üretilen insan” etrafında “inanç”tan ziyade, “hakkındaki düşünce” üzerine yoğunlaşmıştır.³⁰ Nitekim Heidegger’e göre de aklın ilkeleri ışığındaki bilginin soyut otoriter kipi olan “kesinlik arayışı” ile öngörülemez gerçeklikler alanı olan hakikat nihai anlamda akıl ile irtibatlandırılıp kurgulanmış ve böylece Varlığın asli anlamının unutulmasına neden olmuştur.³¹ Doğu dünyasında ise sağduyu duyarlılık ile etiketlenerek düşünce yok sayılmıştır. Karakoç’a göre “duyularımız uçarılığa, aklımız taşlaşıp donmaya eğilimli” olduğundan sağduyu için bu iki unsur arasında denge kurmak gerekir. Bu nedenle Karakoç’a göre İslam sağduyusu ahlakidir. Söz konusu bu sağduyu; duygu ve akı, mekânı ve zamanı, eşyayı ve tabiatı aşan bir bakış açısı ile kaynağını akıl ya da duyarlılık yerine ruhta bulunur.³² Böylece akıl ve duyarlılık arasında uyum ve denge kurulacak aynı zamanda inanca ve ahlaka yer açılarak yeniden doğuşun imkânı bulunabilir.

Karakoç’a göre işin temelini oluşturan metafizik perspektif ya da görüş hayatı kökten anlamlandıran yeni varoluş olarak konumlandırılmalıdır. Çünkü insanı insan yapan bu metafizik ile insanlık kendini yeniden kuracak ve kendini hep diri ve yeni tutacaktır. Söz konusu bu metafizik ile gerçekleşecek diriliş İslam’ın dirilişidir ve bu nedenle dıştan gelen “tanzimat”, “ıslahat”, “reform”, “inkılap” ya da “devrim” gibi kavramlar bu kavramın muhtevasını kapsayamaz. Diriliş kendi dinamiklerimizden gelen öz ülkümüze, ideallerimize ve medeniyetimize uygun bir kavramdır.³³ Bu ülkeye bağlı bir tek Ülke (Özülke) ideali düşünen Karakoç’a göre bunun gerçekleşmesi öncelikle Tarih ve Kültür birliği ile olacaktır. Bunların oluşması da Diriliş İdeali’nin temeli olan Millet İdeali’nin oluşmasını sağlayacaktır. Karakoç’a göre böylece İslam Medeniyetinin Dirilişi gerçekleşecektir.³⁴ Bu diriliş İslam’ın nezdinde Hz. Adem’den ve Hz. Nuh’tan sonra insanlığın üçüncü atası olmayı temsil eden bir diriliş olacaktır.³⁵

²⁹ Emrullah Kılıç, “Usûl ve Yöntem Arasında Modern İslam Düşüncesi: Benliğin İnşası -Taha Abdurrahman ve Burhanettin Tatar Örneği”. *Tetkik1* (Mart 2022), 1–20.

³⁰ Burhanettin Tatar, *İslam Düşüncesine Giriş*, 124–125.

³¹ Martin Heidegger, “Metaphysics as History of Being”, *The End of Philosophy*, trans. Joan Staumbaugh (United States of America: University of Chicago Press, 2003), 20–21.

³² Sezai Karakoç, *Çağ ve İlham III Yazgı Seçici* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 1998), 45–55.

³³ Karakoç, *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I Perde Devrildiği An*, 33–35.

³⁴ Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, 64.

³⁵ Karakoç, *Yitik Cennet*, 65.

Sezai Karakoç'un yeni insan olarak isimlendirdiği “diriliş insanı” üzerinden tasarladığı medeniyetde belirli kahramanlar ve semboller üzerinden ruhunu mayalar. Karakoç temellendirmesini soyut kavramlara dayalı bir nesnellik yerine düşünsel ve duyuşal tüm zihinsel halleri kapsayan öznelik ile etiketler. Bu öznelik köklere dayalı olmakla birlikte sadece en başta verilmiş tözsü bir entite değildir. Hakikatli yolda metafiziksel-ahlaki göndermeleri olan içtenlik, doğruluk, sabır ve fedakârlık gibi özneyi dönüştürücü tutumları içeren hak edilmiş bir liyakattir. Belirli bir *Varlık* kipine dayalı medeniyet organizasyonunu içeren söz konusu temellendirme “yitik cennet”in izine ermeyi amaçlayan ruha dayanır.³⁶ Bu durum olguların diriliş eri tarafından tekrar yorumlanıp kendileştirilmesi veya temellük edilmesi olarak okunabilir.

Diriliş, kendini arayan insanın hareketidir. Bu bağlamda diriliş eri geleneksel toplumlardaki erdemlere paralel biçimde yaşamını misyonuyla özdeş görür. Söz konusu bu durum Karakoç düşüncesinde geleneksel toplumsal yapıdaki roller ile benlikler arasındaki özdeşliğe benzer bir yaklaşımın yansıması olarak okunabilir.³⁷ Çünkü ödevini yaşamak diriliş erinin şanındandır. Benliğinin oluşumu ise ödevi ile girip kendini misyonu ile tükettikten sonra yeni bir ben olarak ortaya çıkmasıdır. Çünkü Karakoç'a göre ben (ego) ruha sınav için konuk olarak gelmiş yabancı gibidir. Benliğin ölümü ile esasında ruhun diriliş gerçekleşmiş olur. Bu bağlamda benliğin ölümünü saf anlamda kendini terk etmeden daha ziyade bir kendilik katmanından diğere intisap ederek bir anlamda kendini yenilemek olarak değerlendirmek mümkündür. Katmanlı yeni bir benlik varsayan Karakoç'a göre üç benlik modeli ile temsil edilen diriliş erleri-erenleri-pirleri varoluş misyonunda hakikat savaşıdır.³⁸ Diriliş soyunun temsilcileri olan bu erler namaz ve oruç gibi ibadetlerle kendilerini hazırlayarak diriliş basamaklarını adım adım çıkarlar.³⁹ Böylece diriliş erinin varoluşunu dokuyan temel unsurların ben-idraki ile kapsamlı bir varlık bilinci ve davranış normları bütününe hazırlanmış olunur. Çünkü bir medeniyetin kurulma/dirilmesi, yükselmesi ve öteki diğere medeniyetlerin muhtemel tahakkümlerine karşı direnebilmesini sağlayan temel unsur o medeniyetin ben-idrakidir. Söz konusu bu idrakin oluşmasını sağlayan nihaî etken de bireyin varlık sorunsalını anlamlı bir çerçeveye oturtan dünya görüşüne sahip olmasıdır.⁴⁰ Kendisi başta olmak üzere bu diriliş neslinin amentüsü anlamca ve eylemce bir “orman sesi gibi bir orkestra zenginliği” ile yüklüdür. Bu amentü sadece bir mutlu inanç değil, bir iş, eser tarih inşa etme ve

³⁶ Karakoç, *Yitik Cennet*, 100.

³⁷ Emrullah Kılıç, *Metafiziksel İyi'den Değer'e Ahlakın Yolculuğu* (Ankara: İLEM Yayınları, 2022), 35-36.

³⁸ Karakoç, *Diriliş Muştusu*, 42-43.

³⁹ Sezai Karakoç, *Kıyamet Aşısı* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2015), 62.

⁴⁰ Ahmet Davutoğlu, “Medeniyetlerin Ben-idraki”, *Divan Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 2/3 (1997-1), 10-11.

coğrafyaya “hakikat rölyeflerini verme” mücadelesidir. Sürekli otokritiği gerektiren bu amentü ile benlikler erdem ve takva ile inşa ve ibdâ olur. Karakoç’un yaklaşımı düşünceyi hem Batılılaşmaktan hem de Doğululaşmaktan daha farklı biçimde inşa etmektir. Bu anlamda ruhun en temel kavramı olan “ibdâ” kavramına da müracaat ederek söz konusu inşayı soyut aklın belirleniminden kurtarmayı hedefler. Bu okumanın Kur’an’ı bilimsel veya rasyonalist bir okumadan ziyade Kur’an aklının (âyetlerin/değerlerin) yön verici ayrıcalıklı özelliklerinin ifşa olmasına imkân tanıyabilmeye yönelik bir ontolojiye dayalı okuma olduğu söylenebilir. Söz konusu bu bakış açısı özneye tahakküm eden ontoloji karşısında bir tavır alışı seslendirir. Dolayısıyla diriliş eri diriliş ereni ya da piri olma hakikatin peşinde olmanın yolu ve yeni bir yorumu ve amentüsüdür. “Çağdaş bir kandil” olan amentü Müslümanlar için yeni bir varoluşun manifestosudur.⁴¹

Varoluşu ölü ruhun dirilişi olarak gören Karakoç’a göre söz gelimi Nietzsche’nin dediğinin aksine Tanrı ölmemiş, ruh ölmüş yani varoluş hikmetinden habersizleşmiş adeta kaçmıştır.⁴² Karakoç’un tezi Batı nihilizmine bir cevap olarak da okunabilir. Bilindiği üzere Tanrı ya da ruhun ölümünü ilan eden Nietzsche ile Avrupa nihilizmi hakikat güç elde etme iradesi biçiminde değere dönüşmüş “inancın” karşılığı da bir “perspektif”e indirgenmiştir. Tanrı’nın ölümü esasında temelci rasyonel düşüncenin ve metafiziğin sonunu simgelediği için hümanizmin de bunalımıdır.⁴³ Mevcut bu bunalımdan çıkıp yeni bir dünya inşa etmek için diriliş erinin öncelikle yapması gereken şey ise dünyayı yorumlamaktır. Karakoç’a göre yorum, yapmanın ve kurmanın ipucudur. Diriliş eri yorumladığı dünyayı yeni atılım ve eylemleriyle dönüştürecek ve nihayetinde insanlıkla bütünleştirecektir.⁴⁴ Söz konusu bu durum onun insanın tanımı çerçevesinde insan özgür iradesiyle yaptığı faaliyetleri amaca matuf yönlendirilmiş bir faaliyet olarak görmesini ve diriliş erini Batı geleneğinde olduğu gibi bilgi-bilgi arasındaki bir süreci işleten değil, iman, bilgi ve amel arasında kuracağı diyalektik ilişki sayesinde hakikate ulaşabileceğini düşünmesi sonucudur.

Nitekim Karakoç’a göre sadece bilgi ya da duyarlılık üzerine kurulmuş yapılar mevcut durumda krizlere neden olmaktadır. Dolayısıyla ahlaki sağduyu ile temellendirilmiş aklın inşa ettiği yeniden bir yapılandırılma ile medeniyeti inşa etmek gerekmektedir. Buradan hareketle Karakoç İslam’ı, medeniyetin tüm niteliklerinin kendisinden dal budak salacağı kök olarak görür ve diriliş sistematik nesneleştirici bir yöntem yerine doğrudan Kur’an’dan kıssalar üzerinden tablo-

⁴¹ Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, 24-28.

⁴² Sezai Karakoç, *Ruhun Dirilişi* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2000), 11.

⁴³ Gianni Vattimo, *Modernliğin Sonu: Postmodern Kültürde Nihilizm ve Hermenötik*, çev. Şehabettin Yalçın (İstanbul: İz Yayıncılık, 1999), 86.

⁴⁴ Karakoç, *Diriliş Mustusu*, 54.

lar aracılığıyla adeta zihinsel bir peyzaja yerleştirerek oluşturur.⁴⁵ Bu bağlamda *Yitik Cennet* adlı eserinde Müslümanların kurmuş olduğu medeniyette yaşadıkları hayatı “Adem’le Havva’nın Cennette öncesiz sonrasızmışçasına mutlu bir hayatı yaşadıkları zaman”a benzeterek yüceltir. Fakat “Batı’nın soluğu gelmeden önce” mümkün olan bu yaşam dışarıdan gelen soluğun dokunuşuyla değişmeye ve bozulmaya başlamıştır. “Dışarıdan gelen şeytanın çağrısını dinlemeye hazır kulağın hemen içeride hazır olması” bu durumu kolaylaştırmıştır.⁴⁶ Dolayısıyla bu tür durumlar karşısında sürekli yakaza halinde ve medeniyetin banisi olacak, inancını gaybla benliğinin psikolojisini hayâ ile taçlandıran diriliş erinin⁴⁷ mevcudiyetine ihtiyaç vardır. Karakoç’a göre imanın sağladığı yeni farkındalık ufukları ile yetişecek diriliş erleri, varoluşu anlamlı hale getirebilecek ve modern insanın düştüğü anlamsızlıktan kurtulabileceklerdir. Bahsedilen bu yaklaşım Tanrı’nın ölümünü ilan ederek Nietzsche’nin dediği gibi köken önemsizliğini ifşa eden Batı düşünce geleneği karşısında *Varlık* çağının yeni bir yorumuna işaret eder. Fakat Karakoç’un yaptığı yorumlama bu konuda yapılan tarihsel yorumlamaları aşan bir değerlendirme olması hasebiyle de yeni bir boyut kazanır. *Varlık* fikrine dayalı metafiziğin nesneleştirici düşüncesi karşısında *Varlık*’ın manasını geçmişe yapılan bir gezinti olmaktan çıkararak Karakoç solmaya veya ölmeye yatmış bu düşünceyi diriliş ile etiketleyerek yaratıcı bir ufuk verir. Heidegger’in ölüm ile tekil olarak irtibatlandırarak “dünya içinde olmak” ile kurmaya çalıştığı Da-sein yani beşerî varoluşu Karakoç “diriliş” ile Cennet üzerinden kurduğu farklı bir varoluş sahnesi ile yapmaya çalışır. Çünkü Karakoç’a göre olup biteni sadece burada olan ile irtibatlandırmak ya da bu dünyaya yerleştirmek “sürgün” edilmektir. Fakat Karakoç dünyadaki tecrübeyi de yok saymaz, onu da aşan bir öz ve akla gönderme yapan bu yaklaşıma bizi davet eder. Heidegger’de olduğu gibi hakikatin sadece yorumlar ve anlamlardan ibaret olmadığını ortaya koyan Karakoç’un yaklaşımı “kıyamet aşısı” olarak mottolaşır.⁴⁸ Hakikat, varlıkların toplamından daha fazla bir şey olduğundan⁴⁹ *Varlık*, hakikate ulaşmak için tüm duraklarından geçerek kendi macerasını kat eder ve nihai varağına yani kıyamete varır. Bu nedenle bu dünya öte dünyanın mayasıdır ve diriliş eri de kıyamet adamıdır.⁵⁰

Hayatı “varoluş”a yükseltmeyi amaçlayan Karakoç’un daha öncede ifade edildiği gibi *Varlık* görüşünün sonucu olarak okunabilecek söz konusu bu yaklaşımı ile varlığın halini de bir yolculuk hali olarak gördüğü söylenebilir. İdeal düzlemde görülen *Varlık*-ın bir kere ve toptan verilmiş ya da olup-bitmiş bir şey ol-

⁴⁵ İshak Arslan, “Ruhun Diriliş Üzerinden Sezai Karakoç’u Okumak”, *Şair ve Düşünür Sezai Karakoç Sempozyumu*, ed. Saadetin Acar - Vahdettin Işık (İstanbul: Fatih Belediyesi Yayınları, 2011), 302.

⁴⁶ Karakoç, *Yitik Cennet*, 7-11.

⁴⁷ Karakoç, *Kıyamet Aşısı*, 45.

⁴⁸ Karakoç, *Kıyamet Aşısı*, 28.

⁴⁹ İbrahim Kalın, *Ben, Öteki ve Ötesi: İslam- Batı İlişkileri Tarihine Giriş* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2016), 46.

⁵⁰ Karakoç, *Kıyamet Aşısı*, s. 7-9.

masından ziyade hakikatine doğru yol olarak var-olan bir şey olmasına gönderme yapan bu tasavvur bize varlığın kendini *durumsal* olarak gösterip *oluşşallığın* da duyup-anlamamıza karşılık gelir. Bir başka ifadeyle Varlığı sabitlik ya da *durmak* üzerinden değil de *olmak* üzerinden düşünmeye karşılık gelen bu kavrayışta özne için kendi oluş yolculuğunda varlığı/nı kat ederken yönünü öncelikle özüne ya da fitratına çevirmeyi temel alan bu hadise “kavramlardan ziyade, duya-düşüne ya da seze-düşüne veyahut da imgeleye-düşüne fehmedilen bir hadisedir.” İdeal olanın kavram yerine *mefhum* olarak muhatabını karşılamaasını gösteren bu görüşe göre “olma” tam olarak kavranamayacağından hakikatinde kavram yoluyla anlatılamadığı ifade edilebilir.⁵¹ Kavram yerine *olayın* vukuu ile kalbin/gönlün/vicdanın inkılap suretinde uyarılarak düştüğü “durumdan” yeniden “oluş” a geçebilmesini temsil eden bir yol⁵² olup diriliş erinin öz hakikatini keşfederek dirilmesi için bir sigaya çekilme durumunu içerir. Çünkü olay, zaman-mekân algısına bağlı nesneleştirici olgusal gerçekliğin ötesinde ve onu aşan anlamları içerir.⁵³ Karakoç’un kıssalardaki *olaylar* üzerinden kavramsal analizlerden ziyade yeni bir varlık tarzları kazanan diriliş erlerinin varoluş tarzlarını yansıttığı söylenebilir.

Karakoç’un dini-metafizik olarak nitelendirebileceğimiz kıyamet vurgusunu yaşanan krizleri aşmada fenomenal gerçeklikleri sadece akıl ya da duyarlılık üzerine kurulu bir çözüm yerine gaybı da içine alan bir sistemle görünmeyen (gayb) ile görünen (şehâdet) arasında teorik ufukları genişletip pratik hayata egemen olan tahakkümü bertaraf etmek istemesine gönderme yapar. Böylece kutsiyeti ve gaybı soyutlayan seküler yorumlar yerine onları armağan olarak gören yeni bir benlik modeli temellendirmeye çalışır.⁵⁴

Medeniyetin asıl kurucuları olan peygamberler ile birlikte diriliş ruhunu harekete geçirecek kahramanlar ise yeni İslam aydınlarıdır. Çünkü birer kahraman olan aydınlara tarih şuuru ve tefekkürü hem geçmişi hem bugünü hem de geleceği tümel-tikel bütünlük içerisinde yaşatacak ufka sahiptir.⁵⁵ Bu bağlamda Karakoç’a göre yeni bir zihniyetin gelişebilmesi için her şeyden önce bir toplumda aydın hareketi olmalıdır.⁵⁶ Karakoç’a göre ruhi, sosyal, politik, ekonomik, kültürel, estetik yönleriyle somut İslam ülküsünü yeniden hayata geçirecek olan bu aydınlara hayattan, realiteden ve tarih şuurundan kopuk olmayacaklardır.⁵⁷ Aksi takdirde insanlığın temel hatalarını temel hakikatler gibi göstermeleri kaçınıl-

⁵¹ Özkan Gözel, *Ne- Varlık ve Ahlak: Trans- Ontolojik Bir Dönüşüm* (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2021), 22-25.

⁵² Özkan Gözel, *Ne- Varlık ve Ahlak*, 47.

⁵³ Tatar, *İslam Düşüncesine Giriş*, 86-88.

⁵⁴ Karakoç, *Kıyamet Aşısı*, 23-25.

⁵⁵ Münire Kevser Baş, *Diriliş’in Yapıtışları: Sezai Karakoç’un Düşünce ve Sanatında Temel Kavramlar* (İstanbul: Lim Yayınları, 2015), 152.

⁵⁶ Karakoç, *Çıkış Yolu I Ülkemizin Geleceği*, 35.

⁵⁷ Sezai Karakoç, *Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2007), 102-103.

mazdır. Yapılması gereken tarihi kontrol edip tüm değerlerin temeli olan yüce değerleri esas alan hakikat medeniyetini yeniden tesis etmektir.

Medeniyetin Referans Değeri: Sevgi

Yeni bir insan, yeni bir toplum ve buna bağlı olarak yeni bir insanlık için değişim ve yeniden doğuş gerekir. Karakoç'a göre dış etki ya da zorlama olmaksızın kendi iç dinamiklerimizle değişmemiz gerekmektedir. Lakin bu anlamda yeterince başarılı olunamadığını ileri süren Karakoç'a göre dinin özünde olmayan konularda değişmeyi ve yenilenmeyi kabul etmek gerekmektedir. Fakat Batı hayranlığı ile zuhur eden ve kendi değerlerimize muhalif olan yenilikçi hareketlere haliyle tepkisel davranılmış ve bu anlamda direnç gösterilmiştir. Karakoç'un *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar* adlı eserinde konuyla ilgili oldukça esnek bir yaklaşımı benimsediğini görebiliriz. Ona göre değişime ayak diremek yerine "zamana bağlı olup da zamanla gelenin zamanla gitmesini içeren bir yumuşa prensibi" ile hareket edip yenilenip tazelendiğimizde yitirilmemesi gerekeni korumuş oluruz.⁵⁸

Yukarıda ifade edilen söz konusu bu değişimin yönü ne Doğu ne de Batı, kendi öykümüzle birlikte içimize doğru olmalıdır. Çünkü bu ruha uygun biçimde yeni bir bakış açısıyla gerçekleşecek olan diriliş, inanmışların başlatacağı bir diriliş olup bütün insanlığı kuşatacak ve değiştirecektir. İnsanın değişmesi daha doğrusu öncelikle bakış açısının değişmesi gerekmektedir. Bunun için de yeni bir çağırış ya da metoda ihtiyaç vardır. Bu metot peygamberlerin kıssalarında zaten mevcuttur. Ona göre her peygamber dirilişe giden yolda her biri farklı bir sembole karşımıza çıkar. Bu bağlamda kıssalar üzerinden sembolik anlatılarla Karakoç'un kavramsal ve metodik düşünmenin sınırlarını aşmış daha bütünlükçü olmaya çalıştığı söylenebilir. Kıssalara ilaveten efsane ve mitlere de yer veren Karakoç'a göre bu anlatılar hakikati tümüyle kucaklayamasa da olayların tarihi özleri olup esasında olayların odak noktasını gösterirler.⁵⁹ Dolayısıyla Karakoç'un nesneleştirici bir yaklaşım tarzının ötesinde sembolik yaklaşımla temelinde omurgasını ahlaki "öznelliğin" oluşturduğu bir İslam Medeniyeti inşa etmeye çalıştığını söyleyebiliriz. O, hakikati sadece nesnel ya da mantıki bağlamdan ziyade ahlaki bir bağlamla ilişkilendirir. Böylece Karakoç, epistemik teoriler ya da kesinliklerle doğrulama nesnesi olmak yerine insanın ulaşması gereken amaçlara matuf ilkeleri, kıssalarla medeniyet tezini "diriliş" üzerinden inanç ve ikna nesnesi haline getirir. Onun teleolojik tezinin son noktası sürekli ilerleme değil "cennet"tir. Onun medeniyet rüyası, "üzerinde bütün renklerin bulunduğu güneş kurusu gibi" olan ve diğer renklerin varlıklarını sürdürdüğü çoğulcu bir yapıya

⁵⁸ Sezai Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 1999), 30-32.

⁵⁹ Karakoç, *Düşünceler I Kavramlar*, 12.

karşılık gelir.⁶⁰ Karakoç bu metodu *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I Perde Devrildiği An* isimli eserinde yine peygamberlere referans ederek sembolize eder:

Nasıl, Hz. İbrahim, hükümdarın tanrılaştığı o çağda sesini duyurmanın, etkisini hissettirmenin yolunu bulmuşsa, nasıl Hz. Musa, firavunun karşısına çıkıp: ‘Ya hakikati kabul edip Allah’ın önünde eğil, ya da bunu yapmıyorsan, Allah’a inanan kavmini bırak da çekip memleketimize gidelim.’ diyebilecek güce ermişse, nasıl Hz. İsa ve havarilerinin mütevazı çalışmaları koca Roma İmparatorluğunu sarsmışsa, nasıl Peygamber Efendimizin kurduğu İslam Devleti, akılları durduracak kadar kısa bir sürede, o günün süper devletleri olan Pers ve Bizans İmparatorluklarının karşısına çıkmış ve onların dev ordularını tarumar etmişse, bugün de, Amerika’da da, Avrupa’da da, Rusya’da da, Japonya’da, Çin’de ve Hint’de, Afrika’da İslam’ın yeniden sesini duyurması, kendisini öz gerçeği ve tüm güzelliğiyle insanoğlunun inanışına sunma imkân ve hakkına kavuşması için bir usul, bir yol aramalı ve bulmalıyız.⁶¹

Karakoç’a göre bu doğrultuda yapılması gereken Doğu ve Batıyı bilen idealistler yetiştirmektir. Söz konusu değişim *Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi* adlı eserinde ifade edildiği şekliyle üç perspektifli bir yönelim üzerine kurulur. Birincisi; insanın Allah’a bakışı, ikincisi; insanın kendine bakışı, üçüncüsü; insanın eşyaya bakışı. Karakoç’a göre bu üçlü kombinasyon içerisinde daha önce kuramadığı uyum ve dengeyi diriliş ruhu çerçevesinde kurabilme imkanına kavuşur. Ruhun bakımı ve dirilişi için de insanın sürekli olarak dirilişi yinelemesi ve tazelenmesi gerekir.⁶²

Değişimin ateşini kahramanlar yakar ve toplumu onlar değiştirir. Fakat kahramanın ortaya çıkışını da toplum hazırlar. Esasında kahraman kendisini değiştirmeye yönelmiş bir toplumda ortaya çıkar. Karakoç’a göre kahraman, toplumları yeniden organize eden, onları bir ülkü ve hedefin meşruiyet ve düzeni etrafında motive ederek toplayan ve gökteki erdemi yere indiren kişidir. Değişimin mimarı olan kahraman bütüne bakarak ayrıntılarla uğraşmaz. Detay, sadece bütün ile ilişkili olduğunda onun gündeminde olabilir. Kahraman hakikati yalın ve çıplak haliyle yakalamak ister. Ona göre kahraman klişesi de olamaz. Teori ve pratiği aynı realitenin iki yüzü olarak gören kahramanın toplumu yönelttiği yol diriliş yoludur. Karakoç, toplumun tabi tutulduğu diriliş yolundaki bu yoldaki değişimi tûba ağacına benzetir. Karakoç’un karşı çıkıp eleştirdiği devrimci değişimi ise zakkum ağacı ile sembolize eder.⁶³ Tûba ağacının diriliş medeniyetinin sembolü olması onun sevgi ile olan alakasıyla ilgilidir. Karakoç’un düşüncesinde tıpkı Yunus Emre ve Mevlana’da olduğu gibi sevgi temel değerdir. Ona göre “sev-

⁶⁰ Karakoç, *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I Perde Devrildiği An*, 153.

⁶¹ Karakoç, *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I Perde Devrildiği An*, 10-11.

⁶² Karakoç, *Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi*, 19-21.

⁶³ Karakoç, *Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi, Diriliş Yayınları*, 64-70.

gi uygarlığı her dalında iyiliklerden altın armağanların salındığı Tûba Ağacı'dır." Yaradılışın aşktan doğması gibi diriliş de sevgiyle mayalanır. Çünkü sevgi, şeytani yenen metafizik güçtür.⁶⁴ Karakoç *Kıyamet Aşısı* adlı eserinde bu aşkı sınırları zorlayan, bütün usuller ve vasıtalar sona erdikten sonra adeta miracın son hamesi olarak süren ve insana verilen gök armağanı olarak niteler. Bu nedenle sürekli aşma hali *Son Sınır'ı* (Sidretülmünteha) içinde teyakkuzda olmak gerekir. Çünkü ona göre "sınırlar birbirini çağırırlar. Bir ufka varıldı mı, önümüzde yeni bir ufuk belirir."⁶⁵ Fakat bu sevgi insanın egosu üzerinden benliğini kıskırtmasına ve hazların doyumuna teşvik edici bir sevgi değildir. Fedakârlık ve ötekini düşünmeye dayalı bu sevgi, evrensel olarak bütün insanlarda bulunduğu kabul edilen ve insan deneyimlerine daha yüksek irtifa ve ciddiyet kazandırmaya, içeriğini aklın ufukları içerisinde diğer bireylerle birlikte ilişki içerisinde olmaya dayalı kavramların oluşturduğu sevgiden farklı bir sevgidir.⁶⁶ Onun düşüncesinde sevgi dirilişin dinamiklerini tayin eden referans bir kavramdır.

Medeniyet: Dirilişin Habitatu

Karakoç'un zihin haritasında medeniyet, İslam medeniyetidir. İslam medeniyeti ise insan psikolojisinin iki aşırı ucunu temsil eden Doğu ve Batı medeniyetleri arasında bir orta yol ve denge durumudur.⁶⁷ Bu denge aynı zamanda Karakoç'a göre karşıt iki kutbu temsil eden düşünce ve duyarlılığı dengede tutacak* ve nihayetinde "yeniden oluş"u yoğuracak bir uyumu ve dirilişi esas alır.⁶⁸ *Düşünceler I Kavramlar* kitabında Karakoç medeniyeti şu şekilde tanımlar:

Medeniyet, insanoğlunun, asıl amacını gerçekleştirme çalışmalarından, ona varma arayışlarından, onu bulmuşsa kaybetmeme çabasından, onu süsleyip püslemesinden, o yöndeki duygularını ve düşüncelerini ifade etme isteğinden doğan, kaynaklanan ve beslenen niyet ve faaliyetlerinin, teori ve pratiğinin, tasarım ve eserlerinin, reel ve potansiyel güçlerinin tümüdür.⁶⁹

Dirilmek için önce ne olduğumuzu ve olmadığımızı, başka medeniyetler ile nerede ayrıldığımızı iyi tespit etmemiz gerektiğini ifade eden.⁷⁰ Karakoç'un medeniyet tasavvuru *Çıkış Yolu I Ülkemizin Geleceği* adlı eserinde belirttiği gibi üç te-

⁶⁴ Karakoç, *Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi, Diriliş Yayınları*, 154-155.

⁶⁵ Karakoç, *Kıyamet Aşısı*, 56.

⁶⁶ Luc Ferry, *Sevgi Devrimi*, çev. Emre Akçaoğlu (Ankara: Akılçelen Kitaplar, 2015), 32.

⁶⁷ Karakoç, *Çıkış Yolu I Ülkemizin Geleceği*, 53.

* Bu yaklaşım Aliya İzzet Begoviç'in medeniyet meselesine yaklaşımı ile örtüşür. Nitekim Begoviç'e göre de İslam medeniyeti ruh ve maddenin varoluşundan ortaya çıkan ve ahengi muhafaza etmek için inşa edilmiş bir medeniyettir. Bk. Aliya İzzet Begoviç, *Doğu ve Batı Arasında İslam*, çev. Salih Şaban (İstanbul; Klasik Yayınları, 2006), 11-22.

⁶⁸ Karakoç, *Çağ ve İlham III Yazgı Seçici*, 33.

⁶⁹ Karakoç, *Düşünceler I Kavramlar*, 9.

⁷⁰ Sezai Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı II* (İstanbul: Diriliş Yayınları,1999), 45.

mel ilkeye dayanır: Bilimin hakikat arayışını temsil eden “doğruluk ideası”; ikincisi ahlakın meşgul olduğu “iyilik ideali” ve üçüncüsü ise sanatın alanına giren “güzellik ideali”. Karakoç’a göre söz gelimi Yunan ve Roma medeniyetlerinden farklı olarak en büyük ideal ahlaki alanda ortaya çıkar. İslam medeniyetinin ayırıcı vasfı ahlaki yönüdür.⁷¹ Çünkü insan yaşamında ahlak çok merkezi bir rol oynar. Ahlak aynı zamanda hem bireysel hem de kurumsal anlamda normları belirleyerek en genelde medeniyeti oluşturan seçkin değerleri oluşturur. Bu anlamda Karakoç, İslam medeniyetinin durumlanışı ya da tavrını üç ana eksene oturtur. Birincisi teorik temeli belirleyen metafizik perspektif; ikincisi bu perspektife bağlı bir realizm olarak dünya ve tabiat görüşü; üçüncüsü ise ilahi olana teslimiyet.⁷²

Karakoç’un bu tezinin tecessüm edeceği habitat, devlettir. Bu devlet her şeyden önce bir ülkü, bir ideal ve erdem devletidir. Karakoç bu ideal devletin siyasal formasyonunu Farabi’de (870-950) olduğu gibi belirli erdemlere dayalı site devleti şeklinde düşünür. Hatırlanacağı üzere Farabi’de mükemmel bir şehir (el Medinetü’l Fâzıla)en üstün iyiliğin gerçekleştiği ve bundan dolayı mutluluğun elde edildiği şehirdir. Söz konusu bu erdemli şehir, insanların birbirine yardım etmeyi amaçladıkları insan toplumlarından oluşur. Bundan dolayı da erdemli şehir, hayatını canlı kılmak ve devam ettirmek için bütün organların birbirine yardım ettiği tam ve sağlıklı bir bedene benzer.⁷³

Fakat Karakoç’un sitesi Farabi’nin organik sitesinden farklı olarak, aracın amaca dönüştürülmediği ya da putlaştırılmadığı toplumu önceleyen demokratik bir site olacaktır. Diriliş er/eren/pirlerinin ödevi mutlak olarak gerçekleşmesi bakımından ütöpik gibi gözükten ideal siteyi kurma gayreti göstermeleridir.⁷⁴ Görüldüğü gibi Karakoç’un erdem sahibi diriliş eri ve misyonu erdemli devlet ile doğrudan ilişkilidir. Fakat Karakoç’a göre mevcut şartlarda tüm insanlık için tek bir medeniyet ve devlet oluşturmak tam olarak mümkün değildir ya da şimdilik bir ütopya olabilir. Zaten medeniyet iddiası barındıran ve “olması gereken”e yönelen her siyasal teorinin belirli bir ütöpik yanı vardır.⁷⁵ Fakat Karakoç’a göre İslam dininde bu toplumu ve devleti oluşturacak ilke ve ahlak bilkuvve olarak mevcuttur. İslam Medeniyeti son aşamada bir İnsanlık Medeniyeti olma liyakatine haizdir. Ona göre bu konuda çizilmesi gereken yol haritası Kur’an kıssalarında verilmiştir. İnsanın tüm imkân ve kapasitelerini kullanmayı içeren bu yöntem Hz. Yakub’un oğullarına öğüdünde Müslümanlara bir yol haritası çizmektedir:

Tek kapıdan değil, bütün kapılardan girmek gerekir. Hem kişi hem devlet hem toplum hem ülke hem iman hem medeniyet hem barış hem savaş hem le-

⁷¹ Karakoç, *Çıkış Yolu I Ülkemizin Geleceği*,33, 87.

⁷² Karakoç, *Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi*,142-143.

⁷³ Farabi, *İdeal Devlet*. çev. Ahmet Arslan (Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2019), 98.

⁷⁴ Karakoç, *Diriliş Neslinin Amentüsü*, 45-46.

⁷⁵ Veli Urhan, *Siyaset Felsefesi: Kavramlar, Klasik ve Modern Dönem* (Ankara: Fol Yayınları, 2020), 21.

dün hem politika kapısından. Çok boyutlu, çok cepheli, çok karmaşık, uzun vadeli, dallı budaklı, dolaylı dolambaçlı bir çalışma sistemiyle bir noktaya varılabilir. Ancak, kapının kapı olduğunu, şehir olmadığını unutmamak şartıyla. Yani amacı araç yapmamak şartıyla.⁷⁶

Yeni bir oluşum, yeni bir hedef ve yeni bir dirilişi ortaya koyacak bir örgütlenme biçimi ve model üretmek gerekmektedir. Bu model yeni deneyimleri beraberinde getirecek ve medeniyetin karakterini teşkil edecektir. Cenneti yitirme bu örgütlenme modelinin aslında ilk adımını teşkil eder. Çünkü Karakoç'a göre "bulmak için yitirmek gerekir." Bu bağlamda yine Âdem ile Havva örneğine başvuran Karakoç'a göre cennette Havva'nın Adem'e "ikinci ben" olarak eklenmesi bir dışa doğru gidış daha açık bir ifadeyle Havva'nın gelişi ilk toplanma yeri olan cennetten bir dağılıma ya da "yabancılaşma"nın başlamasıdır. Diğer medeniyetler ile karşılaşma ile başlayan ölümcül alışveriş nihai anlamda medeniyetin eski güvenine kavuşmasına tahkim edilmiş olarak daha da gelişmesine yol açar. Bunun için "çerçeveyi kırmadan çerçeveyi aşmak, kabuğu zedelemeyen dışarıya neşvünemasını duyurmak" ile mümkün olabilir. Öteki benler ile karşılaşmayı temsil eden söz konusu bu durum Cennetten kovularak yine Cennete ulaşacak Adem'in ya da insanın yazgısı olarak etiketlenir. Karakoç'a göre Hz. Âdem ile Havva'nın hayatlarında bir kader olarak yaşanan, her insan ve medeniyetin ömründe sürekli tekrar eden bir şemadır:

Saf ve masum çocukluk ve Cennet hayatı yaşarlar, sonra bir nevi dişilerini doğururlar, sonra onunla diyalogdan dışa açılış, öbür medeniyetlerle boy ölçüşme başlar. Bu öylesine çetin bir varoluş sınavıdır ki, bunu başaramayan medeniyetler kaçınılmaz düşüşe uğrarlar, tarihin dehlizine, bodrumuna gömülürler ama bu imtihandan başarıyla çıkıp kendi olgunluğunu bütünleyenler, tekrar Cenneti bulmuşçasına kurtuluşa ererler.⁷⁷

Karakoç'a göre düşüş ve yıkılış unsurların çözülüşüdür. Modern dünyanın "ayrılın" çağrısı karşısında⁷⁸ meydana gelen çözülmeye karşı diriliş ise, unsurları yeniden bir araya getirdikten sonra üflenecek ruhla varoluştur. Karakoç söz konusu bu düşüş ve dirilişi, yine kıssalar üzerinden hareket ederek temellendirir. Hz. İbrahim'in hayatı ve onun kuş parçalarını tepelerden çağırarak kuşun dirilişi ile medeniyetin dirilişi özdeşleştirilir.⁷⁹

Daha güncel bir deneyim olarak Osmanlı modeli ve deneyimi Karakoç'a göre bu konuda bir hareket noktası olabilir fakat onu taklit ederek değil onu aşarak bu modeli inşa etmek gerekir.⁸⁰ Medeniyeti temellendirmesini doğrudan Kur'an-ı

⁷⁶ Karakoç, *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı II*, 120-121.

⁷⁷ Karakoç, *Yitik Cennet*, 17-19.

⁷⁸ Gianni Vattimo, *Modernliğin Sonu: Postmodern Kültürde Nihilizm ve Hermenötik*. çev. Şehabettin Yalçın (İstanbul: İz Yayıncılık, 1999), 82.

⁷⁹ Karakoç, *Yitik Cennet*, 81.

⁸⁰ Karakoç, *Çıkış Yolu I Ülkemizin Geleceği*, 122.

Kerim'deki kıssalar üzerinden yapan Karakoç'un amacı diriliş erinin önündeki temel problematiği oluşturan epistemolojik engelleri aşmaktır diyebiliriz. Bu doğrultuda varoluşsal dönüşüme neden olacak anlamların izinden hareket ederek varoluşu, sürekli güncellemeye ve anlamı yeniden üretmeye matuf kıssalara yönelir. Bu bağlamda Karakoç *Yitik Cennet*'te sekiz kapısıyla nitelediği Cenneti sekiz peygamber üzerinden açıklımlayarak medeniyet ufku olarak idealize eder: Hz. Âdem, her ne kadar ilk insan olsa da aslında hakikatin tecellisidir. Çünkü hakikat Hakikat-ı Muhammedi'dir. Hz. Nuh her ne kadar insanlığı kurtuluş gemisine alsada asıl Kurtuluş Gemisi O'nun getirdiği İslam'dır. Hz. İbrahim putları kırarak Millet'i kurandır. Hz. Yusuf hükümlerliği bir işaret bir nişan olurken Hz. Musa O'nun toplum kuruculuğundan bir müjdedir. Hz. Süleyman ise O'nun Devleti'ni Levh-i Mahfuzdan yeryüzüne indirerek nakşetmiştir. Hz. Yahya tebliğin sesini yükselten, Hz. İsa ise O'nun muştı cephesidir. Hz. Peygamber O'nun bütün cephelerinin bütünleşmesidir. Çünkü Yitik Cennet, Hz. Muhammed nezdinde yeniden Bulunmuş Cennet'e dönüşmüştür.⁸¹

Medeniyet üzerinden tezini ortaya koyan Karakoç'a göre bir inanç, bir düşünce ya da bir dünya görüşü kitlelere mal olduğunda yaşayabilmesi için ya bir medeniyet oluşturmak ya da bir medeniyetle kaynaşmak zorundadır.⁸² Bu bağlamda Karakoç toplumsal yaşamın hemen her alanını kuşatan kültür kavramına müracaat eder. Çünkü "her kültürün kendine özgü bir örneği, kendini yaratan güçlere özgü bir düzeni vardır."⁸³ Kültür ve medeniyet kavramları yeni bir "iktidar" ve "hegemonya" biçimi olarak tezahür eder. Hegemonya toplumsal vasatı belirleyen ortalama kültür üzerinden gerçekleşen bir iktidar biçimidir.⁸⁴ Nitekim Nurettin Topçuda *Kültür ve Medeniyet* adlı eserinde kültürü *hegemonya* yerine *hakimiyet* ile izah ederek bu anlamda toplumsal bozulmayı da "hakimiyet eşyanın eline geçirildi ve eşya insanla izah edilecek yerde, insan eşya ile izah edilmeye başlandı" şeklinde ifade eder.⁸⁵ Söz konusu anlamda belirli toplumsal koşulların çevresinde örgütlendiği anahtar bir kavram olan *kültür* bu bağlamda siyasi bir boyuta bürünmüş olur. Çünkü belirli değerler seçkisine bağlı duyarlılıkların ön plana çıkarılması belirli bir politik öznelik biçimi olarak okunabilir.⁸⁶ Fakat Karakoç kültürü, söz gelimi Terry Eagleton'ın *Tanrı'nın Ölümü ve Kültür* adlı eserindeki tespit ettiği gibi "temel değerleri, törensel pratikleri, duygusal sembolizmi, tinsel içe dönüklüğü, ahlaki gelişimi, ortak kimliği ve bir toplumsal misyonu içeren" dinin etkisinin zayıflaması karşısında onun yerini alabilecek en yakın aday olarak görmez.⁸⁷ Kültür,

⁸¹ Karakoç, *Yitik Cennet*, 131.

⁸² Karakoç, *Düşünceler I Kavramlar*, 19.

⁸³ John Dewey, *Özgürlük ve Kültür*, çev. Vedat Günyol (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1988), 24-27.

⁸⁴ Dellaloğlu, *Poetik ve Politik*, 326.

⁸⁵ Nurettin Topçu, *Kültür ve Medeniyet* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018), 23.

⁸⁶ Terry Eagleton, *Kültür Yorumları*, çev. Özge Çelik (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2016), 68.

⁸⁷ Terry Eagleton, *Tanrı'nın Ölümü ve Kültür*, çev. Selin Dingiloğlu (İstanbul: Yordam Kitap, 2014), 160.

insani edimlere dayalıdır fakat referansını ve standardını aşkın olan belirler. Nitekim Karakoç'a göre kültür medeniyetin fizyolojisidir. Ayrıca bu yaklaşımıyla Karakoç kültür kavramına farklı bir bakış açısı getirir. Çünkü ona göre örneğin Ziya Gökalp kültürü milli, medeniyeti ise milletlerarası kabul eder. Fakat Karakoç'a göre medeniyet İslam Medeniyetidir ve kültür de belirli ırk veya uluslara ait değildir. Bu bağlamda İslam Medeniyeti denildiğinde İslam kültüründen bahsedebiliriz. Kültür medeniyetin işler halidir. Karakoç'a göre ırkların gerek kültür gerekse medeniyete katkısı mizaç katkısı olabilir. Çünkü mizaç davranışlara insanın damgasını vurarak kişilikteki nüansları belirler.⁸⁸ Buradan hareketle söz gelimi Arab'ın mizacı yatkinlığına uygun biçimde İslam medeniyetinin bilim ve düşünce yönüne; Acem mizacı sanat ve edebiyata, Türk mizacı ise örgütlenme ve yönetime daha çok katkı vermiştir. Aksi durum medeniyeti indirgeme ve aşırı nesnelleştirme sonucunu doğurur.⁸⁹ Bu yaklaşımıyla Karakoç kültürü onu oluşturan millete atfeden⁹⁰ Nurettin Topçu gibi düşünürlerden de ayrılırken kültürü medeniyetin basit bir ikizi olarak görmekten öte irfana giden yolda "hayatın kalıbı" olarak gören Cemil Meriç'e yaklaşır.⁹¹ Karakoç'a göre diriliş eri de belirli bir mizaca sahiptir. Bu mizaç metafizik mizaçtır. Çünkü insanın bir ülke, bir toplum veya insan çıkmaza saplanmış ve bundan kurtulma ümidini büsbütün yitirmişse bundan kurtulma çabası için gerekli olan "metafizik gerilim" e ihtiyacı vardır. Mistisizmden de ayrı olan bu anlayış ve onun getirdiği gerilim, ruhu statik bir yorumdan dinamik bir duruma, aktif bir kavrayış ve değişim arzusuna götüren bir gerilimdir.⁹² Kitleleri harekete geçiren ve idare eden gerilimler, tarihi ve toplumsal dinamiklerden insanlığı dirilişe götürecektir şuurlu ve sürekli bir gerilimi temsil eder.

Sonuç

Karakoç kriz içerisinde olan bireysel ve toplumsal hayatın inşa ve idamesini sağlayacak medeniyeti İslam/hakikat ile hayat arasında aydınların sorumluluğunda yeni bir irtibat tesisinin imkânında arar. Bu bağlamda onun insanın metafiziksel amaçlarına ulaşmayı umduğu bu yolculuk teklifi belirli bir yaşam tarzını içerir. Kaynağı ve işlevi bakımından çağdaş medeniyet teorilerinden farklılık gösteren bu medeniyetin kurucuları ise peygamberlerdir. Diriliş ise hiçleşmeye giden yönelimi yeniden varoluşa devşiren üçüncü bir yoldur. Karakoç'un *Varlık* görüşünün sonucu olarak okunabilecek bu varoluş yolu özne (diriliş eri) için kendi oluş yolculuğunda varlığı/nı kat ederken yönünü öncelikle özüne çevire-

⁸⁸ Karakoç, *Diriliş Muştusu*, 44.

⁸⁹ Karakoç, *Düşünceler I Kavramlar*, 10-11.

⁹⁰ Topçu, *Kültür ve Medeniyet*, 20.

⁹¹ Cemil Meriç, *Umrandan Uygarlığa* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016), 92.

⁹² Sezai Karakoç, *Çağ ve İlham I Metafizik Gerilim Şartı* (İstanbul: Diriliş Yayınları, 2009), 88-93.

rek ideal olanın kavram yerine *mefhum* ile karşılaşmasını gösteren bir “olma” durumuna gönderme yapar. Diriliş erinin öz hakikatini keşfederek dirilmesi için bir sigaya çekilme durumunu içererek başlayan süreç nesneleştirici olgusal gerçekliğin ötesinde ve onu aşan anlamları içerir.

Düşmüş olan toplumu yeniden ayağa kaldırma projesini temsil eden diriliş ve buna bağlı olarak inşa edilecek medeniyet, herhangi bir görüşün antitezi ya da sentezi değildir. Site devleti formatında tasarlanan bu medeniyet aynı zamanda demokratik bir karaktere sahiptir. Teklif ettiği varoluş kipini sembolik dille inşa eden Karakoç, her peygamberi dirilişe giden yolda farklı bir sembolle karşımıza çıkarır. Kıssalar üzerinden yaptığı girişim ile anlatısının gücünü artırmaya yönelen Karakoç’un -şairliğinden olsa gerek-kavramsal ve metodik düşünmenin sınırlarını zorladığı görülür. Ahlaki sağduyu üzerine kurulu bir öznellik ile İslam Medeniyeti inşa etmeye çalışan Karakoç’un teleolojik medeniyet tezinin son uğrağı ise başlangıç noktası “üzerinde bütün renklerin bulunduğu güneş kursu gibi” olan “cennet”tir.

Karakoç’un medeniyet teorisi için sistematik bir diskur geliştirdiğini söylemek mümkün değildir. Bunun yerine onun kıssalar ve simgeler üzerinden inançlar ve metafizik tarihinin izlerini sürerek kendini sınırladığını ifade edebiliriz. Site devleti şeklinde idealleştirdiği İslam şehrinin yapısı açık değildir. Yeni bir aydın ve yeni bir hayat tarzına sık sık vurgu olmakla birlikte bunun deneyim alanındaki çözümlenmeleri oldukça muğlak olup eleştiriye açıktır.

Karakoç, günümüzde özellikle performans varlığı olarak tanımlanan insan karşısında iman, ideal, hayâ ve fedakârlık gibi kelimelerle tanımladığı diriliş eri ile medeniyeti yeniden inşa etmenin fitilini ateşlemeye çalışır. Her ne kadar antitez ve sentez kelimelerine mesafeli olsa da modernleşme karşısında bir cevap olan medeniyet tezi yine modern bir öneri olarak karşımızda durmaktadır. Fakat medeniyeti inşa edecek özneye ontolojik güvenin zemininin yeniden inançlar üzerinden sağlanmasıyla, estetize edilmiş hakikat güzellikleri karşısında onun tezi son derece önemlidir. Bu bağlamda onun girişimini İslam nezdinde hakikati nihayetinde yeni bir öznellik biçimi oluşturacak bir tercih ve o sese kulak verecek toplumun yönelimleri ile inşa girişimi olarak görmek gerekmektedir. Kavram yerine kıssaları öne çıkarıp bu bağlamda medeniyeti sadece ilişkiler, çıkarlar, duygular ve arzular bakımından temellendiren seküler anlayışlardan farklı olarak bir şeyi, başka bir var olanın varlık zemininde arayarak, daha açık bir ifadeyle hakikati referans alarak onu anlam ve zamansallıkta Kur’an ile asli bir rabita içinde araması da farklı bir arayışı seslendirmektedir.

Diriliş erinin belirli bir sahneyi tasavvuru sonucu kendisini konumlandırarak yeni varoluş kazanmasını içeren bu tez, olması gereken ile olan arasında varlık kazanan insan için yeni bir imkân olarak durmaktadır. Bu imkân “Neye inanmalıyım?” şeklinde ifade edilebilecek ve insanın dışındaki zorunluluk alanı ile “Na-

sil inanmalıyım?" sorusuna karşılık gelen ve öznenin kendi hakikatinin onun medeniyet tasavvuru bakımından diriliş insanında nasıl kurgulanacağına karşılık gelen olumsuzluk alanı arasındaki dengelerin kurulması ile mümkün olabilir. "Nasil?" sorusu karşısında Karakoç'un çözümlemelerin deneyim alanında diriliş erine /özneye yapacağı rehberliği açıklamaya fazlasıyla muhtaçtır. Ancak, Karakoç'un diriliş hamlesine başladığı dönemin tarihsel koşullarında dünyayı algılama biçimine bağlı olarak ortaya koyduğu hakikat arayışını kendi sosyo-kültürel bağlamında okuduğumuzda onun ilham verici tezinin değerini taktir ettiğimiz gibi zihnimizi de olası yanlışlardan sakındırmış oluruz. Kanaatimizce Karakoç'un güncelliğini ve gücünü koruyan en önemli şey, özellikle ontolojik ve metafizik varlığa dair kabullerin sorgulanmaya açıldığı transhümanizm gibi ütopyalar karşısında -tezi bir ütopya olarak kalsa bile-yaptığı uyarı, önerdiği ahlaki sağduyu ve insana yeniden ontolojik güvenini temin etme konusunda vermiş olduğu güven ve destektir.

Kaynakça | References

- Arslan, İshak. "Ruhun Dirilişi Üzerinden Sezai Karakoç'u Okumak". *Şair ve Düşünür Sezai Karakoç Sempozyumu*. ed. Saadettin Acar - Vahdettin Işık. 295-306. İstanbul: Fatih Belediyesi Yayınları, 2011.
- Baş, Münire Kevser. "Sezai Karakoç'un Düşünce ve Sanatında Metafizik". *Şair ve Düşünür Sezai Karakoç Sempozyumu*. ed. Saadettin Acar - Vahdettin Işık. 235-248. İstanbul: Fatih Belediyesi Yayınları, 2011.
- Baş, Münire Kevser. *Yapıtışları: Sezai Karakoç'un Düşünce ve Sanatında Temel Kavramlar*. İstanbul: Lim Yayınları, 2. Basım, 2015.
- Begoviç, Aliya İzzet. *Doğu ve Batı Arasında İslam*. çev. Salih Şaban, İstanbul: Klasik Yayınları, 2006.
- Davutoğlu, Ahmet. "Medeniyetlerin Ben-idraki". *Divan Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi* 2/3 (1997-1), 1-53.
- Dellaloğlu, Besim. *Poetik ve Politik: Bir Kültürel Çalışmalar Ansiklopedisi*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2020.
- Dewey, John. *Özgürlük ve Kültür*. çev. Vedat Günyol, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1988.
- Duralı, Ş. Teoman. *Çağdaş Küresel Medeniyet*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 4. Basım, 2010.
- Duran, Burhanettin. "Türkiye İslâmcılığında Medeniyet Söylemi ve Sezai Karakoç Düşüncesi". *Türkiye'de İslâmcılık Düşüncesi ve Hareketi Sempozyum Tebliğleri*. ed. İsmail Kara - Asım Öz. 289-306. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, 2013.
- Eagleton, Terry. *Kültür Yorumları*. çev. Özge Çelik. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 3. Basım, 2016.
- Eagleton, Terry. *Tanrı'nın Ölümü ve Kültür*. çev. Selin Dingiloğlu. İstanbul: Yordam Kitap, 2014.
- Farabi. *İdeal Devlet*. çev. Ahmet Arslan. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2019.
- Ferguson, Adam. "Of the General Characteristics of Human Nature." *An Essay on the History of The Civil Society*. Ed. FaniaOz-Salzberger. Part I, Section I. London: Cambridge University Press, Third Published, 2001.

- Ferry, Luc. *Sevgi Devrimi*. çev. Emre Akçaoğlu. Ankara: Akılçelen Kitaplar, 2015.
- Gözel, Özkan. *Ne- Varlık ve Ahlak: Trans- Ontolojik Bir Dönüşüm*. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2021.
- Heidegger, Martin. "Metaphysics as History of Being". *The End of Philosophy*. çev. Joan Stambaugh. 1-54. United States of America: University of Chicago Press, 2003.
- Kalın, İbrahim. *Ben, Öteki ve Ötesi: İslam- Batı İlişkileri Tarihine Giriş*. İstanbul: İnsan Yayınları, 3. Basım, 2016.
- Karakoç, Sezai. *Çağ ve İlham I Metafizik Gerilim Şartı*. İstanbul: Diriliş Yayınları, 7. Basım, 2009.
- Karakoç, Sezai. *Çağ ve İlham II Sevgi Devrimi*. İstanbul: Diriliş Yayınları, 6. Basım, 2007.
- Karakoç, Sezai. *Çağ ve İlham III Yazgı Seçici*. İstanbul: Diriliş Yayınları, 1998.
- Karakoç, Sezai. *Çıkış Yolu I Ülkemizin Geleceği*. İstanbul: Diriliş Yayınları, 3. Basım, 2008.
- Karakoç, Sezai. *Diriliş Muştusu*. İstanbul: Diriliş Yayınları, 2003.
- Karakoç, Sezai. *Diriliş Neslinin Amentüsü*. İstanbul: Diriliş Yayınları, 38. Basım, 2016.
- Karakoç, Sezai. *Düşünceler I Kavramlar*. İstanbul: Diriliş Yayınları, 6. Basım, 2015.
- Karakoç, Sezai. *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi I Perde Devrildiği An*. İstanbul: Diriliş Yayınları, 2008.
- Karakoç, Sezai. *Fizikötesi Açısından Ufuklar ve Daha Ötesi III Doğum Işığ*. İstanbul: Diriliş Yayınları, 2008.
- Karakoç, Sezai. *Kıyamet Aşısı*. İstanbul: Diriliş Yayınları, 13. Basım, 2015.
- Karakoç, Sezai. *Ruhun Dirilişi*. İstanbul: Diriliş Yayınları, 2000.
- Karakoç, Sezai. *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı I Başyazılar*. İstanbul: Diriliş Yayınları, 2. Basım, 1999.
- Karakoç, Sezai. *Yapı Taşları ve Kaderimizin Çağrısı II*. İstanbul: Diriliş Yayınları, 1999.
- Karakoç, Sezai. *Yitik Cennet*. İstanbul: Diriliş Yayınları, 60. Basım, 2021.
- Meriç, Cemil. *Umrandan Uygarlığa*. İstanbul: İletişim Yayınları, 23. Basım, 2016.
- Perry, Ralph Barton. *Realms of Value: A Critique of Human Civilization*. Cambridge: Harvard University Press, 1954. <https://doi.org/10.4159/harvard.9780674430419>
- Tatar, Burhanettin. *İslam Düşüncesine Giriş*. İstanbul: Vadi Yayınları, 2016.
- Topçu, Nurettin. *Kültür ve Medeniyet*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 15. Basım, 2018.
- Ural, Şafak. "Kültür" Kavramı ve Kapsamı Üzerine Düşünceler". *Safakural*. Erişim 02 Şubat 2022. <https://www.safakural.com/kultur-kavrami-ve-kapsami-uzerine-dusunceler>
- Urhan, Veli. *Siyaset Felsefesi: Kavramlar, Klasik ve Modern Dönem*. Ankara: Fol Yayınları, 2020.
- Vattimo, Gianni. *Modernliğin Sonu: Postmodern Kültürde Nihilizm ve Hermenötik*. çev. Şehabettin Yalçın, İstanbul: İz Yayıncılık, 1999.